

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Band: 64 (1950)

Artikel: Il pövel cumanda : drama in 5 acts
Autor: Semadeni, Jon
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-218476>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 13.10.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Il pövel cumanda

Drama in 5 acts da Jon Semadeni, Scuol

Persunas:

Görg Jenatsch, predichant e guerrier

Anna Jenatsch-Buol, sia duonna

Joannes Guler, colonel

Steivan Gabriel, predichant

pours, guerriers e pövel

Temp: Scumpigls grischuns

PRÜM ACT

(La drettiira nauscha sün piazza a Tusan.)

Prüma scena

(Pövel armà, cun banderas. Davantvart grupp d'Engiadinais, plü inavo grupp chi dà in ögl: tanter oters Jenatsch, Guler. Ün conductur glivra il discuors. Grand applaus.)

Manader: Grischuns, que ais tuot que ch'eu poss dir pel momaint. As balchai, mettai frain a voss'arsaja e spettai cun pazienzcha. Amo ant cha'l sulai va adieu saran qua las squardas nan da la Bergiaglia e nan da la Vuclina. Lura dess dvan-tar in man da Dieu vossa voluntà, la voluntà dal pövel! La spada da la güstia dess culpìr quels chi han manà tras man-zögn' ed ingian nossa patria amada a l'ur dal precipizi.

Vuschs: La mort a las canaglias!

Vuschs: Davent culs tradituors!

Vuschs: A la fuorcha cun els!

Manader: Il güdisch cha vus avais elet farà seis dovair. Cuntschaints sun ils culpabels, els avaran da render quint! Il di dal güdizi nun ais dalöntschi. Eviva las Trais lias!

Pövel: Viva!

Manader: Eviva nossa soncha libertà!

Pövel: Viva nossa libertà!

(Tanteraint as oda vuschs chi claman: Viva la Vnescha!)

Seguonda scena

(Gruppa da paur engiadinais.)

Prüm paur: Odast, i sbragian: «Viva la Vnescha!»

Seguond paur (*sbragia*): Eviva la Vnescha!

Pövel: Viva la Vnescha!

Prüm paur: Ha, qua tir' ün oter vent co in nossa chapitala!

Seguond paur: Que ais favuogn, ami!

Terz paur: Favuogn, tü hast radschun, favuogn quel vain dal süd, perquai: Viva la Vnescha!

Seguond paur: E nus Engiadinais gnin eir dal süd.

Prüm paur: — Ed eschans eir favuogn.

Terz paur: La prümavaira cha nus portain ha nom güsti' e libertà.

Quart paur: — Ed ais da nossa soncha cretta la vardà.

Seguond paur: L'inviern cha nus s-chatschain ha nom ingian, manzögn' e tradimaint.

Quart paur: Il nom spagnöl tocc' eir suraint.

Seguond paur: Amis, la patria sanguinescha, e'l luf spagnöl languescha fingià intuorn la praja. Cun spad' e fö vulain nus desdrüer la marmaglia.

Prüm paur: La lia cun la Vnescha ais nos unic salvamaint.

Seguond paur: Inavant cumpagns, curaschi! Our d'peis il suos-ch Spagnöl, la guerra a manzögna ed invöl!

(Carnaval.)

Prüma vusch: Ingio sun ils magliacurunas?

Seguonda vusch: Mütschats sur il cunfin!

Terza vusch: Varguogna, tradituors!

Seguonda vusch: Dat fö'ls chastels!

Prüma vusch: Tschüffai, coppai lur partischans!

Prüm paur: Ils magliacurunas? Chi ais que manegià?

Seguond paur: Rudolf e Pompejus Planta, ils aschaschins da patri' e libertà.

Quart paur (*Ad ün paur da la Tumgias-cha*): Ami, ingio ais la Rupertgia? quaist gnieu da rapina?

Paur da la Tumgias-cha: Nu vezzast là tanter la bos-cha da frütta quella schlassa tuor quadrata. Que ais la Rupertgia. — Invan avain nus tscherchè il chastlan. El avaiva fingià tschüf vent e battü ils tachs vers l'Austria.

Quart paur: Infamità, seis frar Rudolf ais eir schmütschà! Ma's possna rumper il culöz. A fin ais la pazienza, e plain ais uoss' il möz.

Seguond paur: Vendetta, vendetta voul il pövel, vendetta e güstia! La crett' han els tradi, il pövel schmaladi, ed uossa vendan els la patria per gnir plü bain a bröch.

Terz paur: Splanain davent Fuentes, quel giuf da dischonur.

Seguond paur: Sfrachain in tocs Rupertgia, quel gnieu dal traditur.

Quart paur: Spliain nossas banderas, currin tras nossas vals sco ün orcan furius.

Vuschs: In chadainas culs culpabels!

Terz paur: O muond corrupt e desastrus!

(Carnaval e discutöz sün tuot la piazza.)

Prüm paur da la Tumgias-cha: Bravs vus homens d'Engiadina! Que ha vuglù a vus per dar l'attacha.

Seguond paur da la Tumgias-cha: Amis, chi ais vos manader?

Seguond paur: Il spiert da Chalavaina!

Terz paur da la Tumgias-cha: Chi ha savü inflammar talmaing vos anim? In pacs dis avais vus miss in rumur e movimaint l'inter pajais.

Seguond paur: Corrupziun, intrigu' ed ingian svanatschan, la patria ais madüra per la perdiziun e clama salvamaint.

Terz paur da la Tumgias-cha: La naiv ais marscha, schi, mo i vuol il schübel da l'aglia, il pè dal chamuotsch, o'l schlop da la giaischla per schmovantar la lavina.

Seguond paur: Eu t'incleg, tüt hast radschun. Cur cha'l möz ais plain vuol que amo il dret pled per s-chadainar las pasciuns. Ebain, quel hom cha tüt nomnast manader e chi ha miss in movimaint quella lavina chi nu cugnoscha ingüns repars, quel t'ais sgüramaing cuntschaint. El predgia il pled da Dieu là via Scharans e's nomna Görg Jenatsch.

Prüm paur da la Tumgias-cha: Pardieu, l'ais nos vashin, ün hom da flà. Cun zeli e cun fervenza defend' el nosa cretta. Seis pled ais la sajetta chi sturnischa l'inimi.

Seguond paur: Sün seis clam as han radunats ils homens da Tschlin e Ramosch, ed alura el, Vulpius e Beneventura Toutsch ouravant, ais que i sco üna marcha da triumf sü da la val. In mincha cumün novas gruppas chi'ns aspettan e dapertuot: Bravs amis, curaschi cumpagns, viva la libertà, viva la Vnescha, ed oters clans da salüd. E da lö a lö crescha la rotscha e crescha il cor da las vuschs ehi dumandan güstia. — Ed uossa guarda qua — la piazza ais stachida. Duos dis sun passats, ed amo düna arrivan novas rotschas d'amis. Jenatsch cugnoscha sco gnanc' ün oter ils bsögns, il pensar e la voluntà da nos pövel. Perquai tuot chi sieu' a seis clam.

(I s'oda la vusch da Jenatsch.)

Jenatsch: Grischuns, confrars!

Quart paur: Qua, nus avain güst' occasiun da l'imprender a cugnoscher.

Vuschs: Quietezza, taschai, Görg Jenatsch discuorra.

Jenatsch: Confrars, stat a l'erta!

Tuot ais in flamma.

Id arda intuorn ed intuorn nos pajais.

Il nosch svesa travascha, derasand sgrischur e misiergia.

Cun sculozz' e schmurdüm avais vus udi il clam da fö ed eschat cuorrüts oura sün via per salvar vos il plü char.

Ma vos ögl as schnuischa, e vos sang as revolta, perche mera: Judas ais immez tanter nus!

Tradituors sun dadaint nossas portas.

Confrars stat a l'erta!

Immez l'orcan d'ün mar furius sta nossa patria.

Las uondas innatschan e battan cunter noss munts e'ls vöglan traguonder.

Mo quels stan qua fermes e schlass, repars fabbrichats dal man da nos Segner.

Epür,

là ingio cha gnanc' orma nu po metter pè, perfin là ha il diavel seis truois.

Or, intrigu' ed ingian han miss confusiun aint ils cheus, semnä discordia e rivi las portas a l'inimi dal pajais, a nos inimi!

Amis, vus t'il cugnoschais!

(Carnaval: «Varguogna, nus vulain la lia cun Vnescha...» etc.)

Ebain, quants dals noss sun fingià crodats aint illas griffas a quaist inimi?

Guidats da l'egoissem, schorbantats e surmanats dal mammon sun els dvantats servituors e sclavs da quella pussanza chi innatscha cretta e libertà.

Ed els han condüt tuot il pövel aint il trabügl da la disgrazcha, our dal qual nos Segner ans vöglija salvar, cul agüd da vus tuots.

Perche id ais uoss' ura cha'l pövel svesa fetscha uorden in chasa.

(Carnaval!)

Terza scena

(Id arrivan Steivan Gabriel, accumpagnà amo da duos homens, as drizzand vers Jenatsch):

G a b r i e l : Cumpatriots, frars, amis!
 In nom dals cheus da las Trais lias,
 permettai ch'eu discuorra.

(Tuot il pövel taidla stut e cun grand' atenziun.)

J e n a t s c h : Steivan Gabriel, eu poss dar testimonianza:
 tü stast davant nus sco frar ed ami.

G a b r i e l : Sco frar ed ami vögl eu dar ün bun pled al bön da
 nossa patri' amada.

J e n a t s c h : Discuorra!

G a b r i e l : Cun pisser e fastidi han ils trais cheus udi la nouva
 da vos sollevamaint, ed els temman rebelliun e guerra civila.
 In lur nom supplich ed as rov eu a vus manaders dal pövel:
 Guardai da quietar vossa gliud, balchai lur arsaja, pradai
 lur paschiuns, salvai nossa patria!

J e n a t s c h : Salvai nossa patria? Steivan, il pövel svesa t'illa
 salvarà!

G a b r i e l : Explicha plü cler!

J e n a t s c h : Tü nu m'inclegiast ami? Ebain!

(As volvand vers il pövel):

Mia risposta dess esser vossa risposta.

Schi tadlai
 e confirmai!

I l p ö v e l c u m a n d a !

(Vuschs: Il pövel cumanda! Viva Jenatsch, viva la Vnescha!)

G a b r i e l : Görg, que nu sarà teis ultim pled.

Quarta scena

(Granda canera. Id arrivan las squadras nan da la Bergiaglia e nan da la Vuclina cun Nicolaus Rusca e Giov. Bat. Prevost sco prashuners. La truppa as ferma. Grand sbragizi: «Tradituors. In chadainas cun els. T'ils manai a la fuorcha.» etc. etc.)

Manader: Undraivels signuors, qua sun ils duos tradituors cardinals. La chatscha ais statta lunga e greiva, mo la praja ais tant plü bella e richa.

Jenatsch (*cun ira e sdegn vers ils praschuners*): Tradituors? Els portan ot lur cheu, lur mans sun libers!

Manader: Undraivels signuors, dispittà ans avain nus dūrant tuot il viadi, ils üns vulaiavan metter tuots duos in chadainas sco chi füss seguond meis parair dret e güstia, ils oters eiran da cuntrari avis, resguardand lur ota età.

Jenatsch (*cun spredsches vers il pövel*): Resguards invers quaista sort d'glied! (*Quietezza, Jenatsch fixa ils duos, alura cun ün sbraj*): In chadainas cun las canaglias!

(*Granda canera. Ün guerrir t'ils lia. La squadra culs praschuners as metta in movimaint, il pövel t'illa segua, fand carnavales e sbragizi. I restan inavo Jenatsch, Guler e Gabriel.*)

Quinta scena

Gabriel (*cun pisses*): Il pövel cumanda, fich güst. — T'il laschai però a chasa pro sa lavur — là ingio ch'el tocca!

Jenatsch: Ami, i dà momaints aint in l'istorgia i'ls quals las banderas ston gnir spledadas, e chi nu vuless alura sieuar a lur clam, al clam da la patria in privel.

Gabriel: Görg, banderas spledadas pon significhar eir guerra civila.

Guler: E scha quai füss eir il cas, Gabriel, nus t'ill' avessan fingià guadagnada.

Jenatsch: Il cuolp ais mortal. L'inimi ais per terra e nu vain plü da's remetter. Ils manaders sun per part in noss mans, ils oters s'han fats our da la puolvra e sun passats ils cunfins. La drettüra criminala a Tusan purificharà il gran da la paglia, e quai cun consequenza e severità.

Gabriel: E scha tuot avess da gratgiar, che farà Habsburg, che dscharà la Spagna?

Guler: Nus ans prepararan per tuot las eventualitats.

Jenatsch: Cun l'agüd da la Vnescha ingascharan nus las truppas necessarias per inscuntrar mincha intervenziun estra. — Ün'armada grischuna ais il dret instrumaint aint il man da nos colonel (*muossand sün Guler*).
Ed alura, Gabriel, alura —

Gabriel: Alura?

Jenatsch: Alura sarà qua il momaint cha nus avaran eir dabsögn da tias forzas per accumplir la granda mischiun. —

Gabriel: Mischiun? Che mischiun Jenatsch? — (*Ponderescha ed inclegia*): Eu t'incleg, Görg, scha quai füss la voluntà da Dieu — eu nu das-ch gnanca m'impissar.

Jenatsch: Schi, Gabriel, que ais la voluntà da Dieu. El ans clama per cha nus rivan las portas vers il süd a la vardà da nossa soncha cretta.

Gabriel: Scha quai es la voluntà da Dieu — alura pudais quintar eir sün mai.

Guler: Pasch ed uorden in chasa, ed üna schlassa lia culla Vnescha ans rendaran fermes vers l'extern ed ans pussibilitaran da realisar tuot noss plans in Vuclina.

Jenatsch: Il temp dumanda fats, e nus eschan da nos temp quai cha la spada ais in man dal guerrier.

Gabriel (*stübgiant*): Grands plans, bels plans, però amis, il böt ans ais amo dalöntschi, la via crappusa e stipa. Dieu ans detta sustegn. Görg, cura vast in Vuclina?

Jenatsch: Subit cha las circumstanzas permettan. Per intant chat eu per bön da restar a Tusan e tour part a nossa drettüra. Nüglia nun's po fadimar sün la via da güstia e dret. Nus vulain pisserar cha mai plü l'inimi nu doza seis cheu ed imnatscha la patria.

Guler: Eu propuon da trametter plü bod pussibel trais regiments in Vuclina per prevgnir a tuots privels. La Spagna ans ha sün las cornas, Fuentes ans ais massa dastrusch e'ls sudits sun parderts a'ns tradir.

Jenatsch: Ami, eu't cugnuosch, tü est la precauziun in persona. Uschè ais que dret, tei plans sun meis plans. Ebain, sgüra'ns tü nossa rain, e nus faran gnir lams quaists cheus gross cul mazzacun da la vardà.

Gabriel: Alex ais l'unic dals noss chi predgia in Vuclina. El spettarà cun brama sün l'agüd d'ün Jenatsch.

Jenatsch: Nus eschan in trais. Blasius Alexander sarà nos man dret.

Gabriel: Trais cumbattants! Dieu saja cun vus! — Ed uossa stat bain, eu stögl rivar amo ant saira a Cuaira, eu vegn aspettà.

Guler: Ils trais cheus saran dischillus dal resultat da tia mischiun.

Gabriel: Els han tramiss vos ami per as dar ün cussagl, ed eu tuorn inavo sco vos defensur.

Guler (*a Gabriel*): Permetta ch'eu t'accumpagna ün toc!

Jenatsch: In man da Dieu, a revair daman.

Guler: Pür daman?

Jenatsch: Schi, quaista saira sarà eu a Tavo. Mia duonna ais qua pro paraints e spetta ch'eu t'ill' accumpagna a chasa.

Guler: Port' ün salüd a tia muglier e sta bain!

Gabriel: Il Segner saja cun vus. (*Gabriel e Guler passan.*)

Sesavla scena

(*Jenatsch spetta, ja ün movimaint vers la prossma chasa. La porta as riva, ed Anna, sia muglier, t'il vain incunter.*)

Jenatsch: A la fin.

Anna: Görg!

Jenatsch: Ils chavagls sun güsta parderts.

Anna: Mai in ma vita nun ha eu vis ed udi üna simla canera.

Jenatsch: Eu t'ha dat ögl, tü eirast sün fanestra. — Que nun ais nüglia per tai mia chara. Tei cour ais massa lam e bun per cumportar asprezz' e dürezza dal temp.

A n n a : Quaist pövel ais sco dat liber da las chadainas, fanatisà e sulvadi.

J e n a t s c h : Nu't tmair mia chara, nus t'il avain bain in man a quaist pövel e t'il savaran eir condüer.

A n n a : O Görg, eu sun cuntainta d'esser pro tai.

J e n a t s c h : Vè uossa, charina, in trais uras eschans a chasa. Vè, là dmura nossa furtüna.

A n n a (*plü cuntainta*): Uossa od eu darcheu il cling, il dret cling da ta vusch.

J e n a t s c h : Cukina, ávaivast pisser per teis hom? (*Riand*): Eu nu sun il bös-ch chi vain sraischà, dimpersè il vent chi sraischa.

A n n a (*sco absainta*): Uschè düra ed estra eira avant tia vusch, in mi' orma m'ha eu sgrischida. —

J e n a t s c h : Anguel m'inclegia, meis pled as drizzaiv' invers l'inimi.

A n n a (*cun anguoscha*): In chadainas cun las canaglias hast sbraggi, e quai am det üna fich' aint il cour — perche eu m'impissaiva cha eir invers tia duonna at pudessast cuntgnair üna jada uschè fraid e crudel.

J e n a t s c h : Nardats, tü't laschast impreschiunar bler massa. Hast pazienza mi' Anna. In cuort temp cumanzarà mia plaiv in Vuclina, ed alura vivaran nus in pasch e furtüna.

A n n a : Cura mâ sarà quel di furtünà?

J e n a t s c h : Eu fetsch quint in ün o duos mais. Tü restarast il prüm amo alch temp a Tavo infin cha nos gnieu là giò'l süd sarà pront. — Ma uossa giain, il viadi ais lung e per baderlar ans resta amo temp.

(*Anna sta salda*): Anna, nu vainst, At manc' amo alch?

A n n a : Schi, taidla!

J e n a t s c h : Fa prescha!

A n n a : Guarda pro da Guler, nun avair massa blera fiduzcha in el.

J e n a t s c h : Ma che t'impaisast be Anna, Guler ais meis meglder ami.

Anna: Fa atenziun, el t'invilgia.

Jenatsch: Eu nu t'incleg, declera perche?

Anna: Perche? Tü sast bain perche. — Amur rebüttada rest' üna spin' aint il cour.

Jenatsch (*stübgia, ria alura*): Char uffant, que sun nardats da giuventüna.

Anna: Nardats? — Tü est stat üna jada il vendschader, quai nun invlid' ün hom ambizius.

Jenatsch: Marusaglias s'invlida.

Anna: Marusaglias! — Schi taidla, Guler avaiva dumandà a meis bap il man da sia figlia — eu eira indecisa — qua ha gnü lö la drettür' a Tavo. Eu n'ha vis là a tai, e la respost' am füt leiva.

Jenatsch (*riand*): Tü'm vüdist aint il cour dschigliusia. Vè, eu tschercharà da sparpagliar pissers e fastidis.

Tenda.

SEGUOND ACT

(*In chasa Jenatsch a Tavo.*)

Prüma scena

Anna (*cun impazienza e pissar*): Segner, l'ais qua! (*Dischillusa*):
Na, que nun ais seis pass — chi mâ sarà que? (*I clocca.*)
Entrai! (*Id aintra Gabriel.*)

Gabriel: Il Segner saja cun nus, duonn' Anna. Eu vegn in ün trist momaint.

Anna: Dieu s'ha tramiss, per cha vus am preservat da la despe-
raziun. — Ah Segner, güda'ns, nun ans bandunar!

Gabriel (*quiet*): Sias vias nu sun nossas vias. Sia lingua nun
ais nossa. Nus vulain esser ümils e bandus e provar d'incleger
seis plets, ch'el saja sulai o strasora, furtün' o svantüra.

A n n a : Plü d'ün an ais passà, daspö cha Görg ais i a Berbeno e que sun dis dombrats d'increschantüna, temm' ed anguoscha. Ed uossa ch'eu t'il avess pudü sieuar in Vuclina per schligerir sia sort e l'esser pozz' e sustegn crouda sco la sajetta dandetta-maing la disgrazcha süls noss e'ls bütta per terra.

G a b r i e l : 600 confrars mordriats — Segner, tü'ns mettast sün düra prova, dà'ns tü la forza d'esser fermes.

A n n a (*sco in ün sömni*) : Görg, meis Görg, ün anguel t'ha salvà our da sgrischur e schnuizi.

G a b r i e l : Vus savais dimena duonn' Anna, vos marid ais salvà e's rechatt' in pajais.

A n n a : Schi, il serviaint m'ha portà her be in prescha la nouva da seis salvamaint ed annunzchà seis arriv sül di d'hoz.

G a b r i e l : Quintai, che savaiv' el da seis patrun? ingio saja quel i, a che far? che plans haj'el fat?

A n n a : O, milli chosas l'avess vuglü dumandar. Mo apaina portà il salüd, baiv' el sur cheu oura il vin sport e disch: Pazienza, duonn' Anna, evenimaints importants as preparan. — Daman tuot as sclerischa. — Eu cuorr' ouravant al patrun sco'l vent a l'orcan. — E davent ais el, ed eu passaint in temm' ed anguoscha la not la plü lunga e greiva in ma vita.

G a b r i e l : Curaschi duonn' Anna, in pac momaint sarà'l qua. El m'ha postà sün quaist' ura per udir meis cussagl. Curaschi, Görg ais nossa spranza, la spranza dal pövel. Il temp douvra homens sco el, homens dal fat. L'inimi ans ha battü, il cuntra-cuolp sieuarà. Vardà e güstia nu's laschan terrar. I dozan il cheu adüna da nouv e claman victorgia.

A n n a : Cuolp, cuntra-cuolp, que saran rinclas d'üna lunga chadaina, rinclas chi rinserran displaschair e cordöli. O vus homens — cumbat ais vos manster — pasch ed armonia tessa noss' amur invanamaing.

G a b r i e l : Ils früts da l'amur nu sun vans. Quels madüran per la vita eterna. Be cha Dieu ans dess quell' arma in noss mans a nus povers pechaders, ma nus cumbattain in seis nom, nus cumbattain per seis pled; ch'el ans parduna noss' arm' imperfetta.

*Seguonda scena**(Jenatsch sün üsch cun tschera schnervada.)*

Anna: Görg, tü est qua, lodà saj' il Segner!

Jenatsch (*cun vusch sombra, be da bass*): Anna — meis anguel!

Anna: Tü est qua, san e salv — il Segner ha udi meis aröv — o furtüna, tü spendrast mi' orma d'anguoscha, dolur e cordöli. Furtüna — meis cour trembla d'algrezcha.

Jenatsch (*quietezza fatala*): Furtüna? — Il sulai da la daman nu glüscha tuotta di — at quieta ma chara — sajast ferma e piglia curaschi — eu at port trista nouva.

Anna: Ta fatscha spievla schnuizi e sgrischur — eu vez, tü hast fat tras greivas uras — ma Dieu t'ha salvà, che importa tuot oter, che nouv' am pudess be surprendre!

Jenatsch (*vers Gabriel*): O trist revair.

Gabriel: Frar, Dieu ans ha culpits, ans inclinain davant el.

Jenatsch: Ais que l'ouvra da Dieu, Gabriel? Aschaschins nu sun seis servituors!

Gabriel: Nus nu vulain güdichar sur da quai cha la sort ans ordaina. Nus lain be rovar a nos Bap ch'el ans maina suravi a quaist cuolp. — Görg, quinta'ns quai cha l'uraglia schena da tadar, declera'ns quai cha'l cour as dosta d'incleger. Ans sast tü da dir: chi ais l'iniziant da quaista mazzacra? — Chi sun ils morders? Qual ais il böt cha l'inimi ha in mera?

Anna: Eu vez vi da tia fatscha, tü nu chattast ils plets per tanta sgrischur. — Teis ögl plain schmurdüm ans disch però tuot.

Jenatsch (*sco ün orizi*): Il sang da noss frars ha culà! Noss plans dvantats füm, noss' ouvra sfrachada in tocs! L'infierm festagescha triumphs!

Anna: Görg, at quieta — eu at rov!

Gabriel: Nu perder la spranza. Il reginam dal nosch nu dür' in etern. El passarà via sco mincha strasora.

Jenatsch: L'ajer eira stit in Vuclina, schi, ma il sulai da nos Segner splenduriva sur tuot la vallada, e'ls umans uraivan pro el ed ingün nu's presögnaiva d'inguotta. — Qua gnit la not dals 18 — e cur cha tuot chi dürmiva cumanzet la not a sbragir ed üerlar tras la val. Il diavel svessa traiva la sua dal sain intant cha'ls morders tschuncaivan la vita. E cur cha'l di as sdrugliet in turpchentscha, durmivan ils noss in lur sang.

Anna: Cumpaschiun, bap in tschêl, cumpaschiun.

Gabriel: E tü t'hast salvà! La sort ha vuglù cha tü'ns restast — nossa glüm, nossa spranza.

Jenatsch: 70 dals noss, homens e duonnas rablet eu insembel a Sondrio. La desperaziun ans fet fermes e'ns schmachtet l'arma in man. La chasa füt nossa fortezza. Nus eiran parderts da murir cumbattand. Mo l'aschaschin stuvet ceder, e'ns dar libra sortida. Sül far di piglettan nus cumgià da Vuclina.

Gabriel: Trist cumgià!

Jenatsch: — e passettan il pass dal Müret, strapatschand in-vers l'Engiadina.

Anna: Intant sun passats quatter dis, Görg, e pür il quart at maina a chasa?

Jenatsch (*cumbattand cun sai stess*): Pür il quart, schi — ma il terz, quel paisa daplü. —

Anna: Paisa daplü? — Di'm Görg, che at paisa daplü co l'amur da ta duonna?

Gabriel: Inavant, quinta'ns, eu't cugnuosch, tü nun est l'hom da star ozius. Teis clam d'agüd avarà miss in pè noss amis! Ingio ais Guler?

Jenatsch: Guler, seis agüd ais rivà massa tard. (*Sbuorfland dad ira.*) Noss conductuors sun marchadants, lur quints sun cumplichats, lur fats be bels plans. Sül cuolmen pür inscuntretans ils noss. — Lur sort ais sigilada — la val ais occupada dal Spagnöl chi'ls parderscha trist bivgnaint.

Gabriel: Eu vez, que ais cler — il cuolp ais stat preparà. Mo nus savain da che vart cha'l vent tira. Duos muos-chas in ün

cuolp ha'l merà e cun quai as tradi, nos vair inimi. D'üna vart stend' el oura sias griffas vers noss pass da muntagna, da l'otra t'il sun tuot ils mezs buns avuonda per stendschantar la vusch da la vardà da nos sonch evangeli. Da Habsburg derivarà il staif e suos-ch plan, da la Spagna — e Roma l'avarà benedi.

Jenatsch: Schi, e'ls noss svesh han tradi la patria e'l pövel, servind als morders sco guida. Robustelli e Planta, eu t'ìls nomn cun turpchentscha, han pardert la sconfitta.

Gabriel: Varguogn' infinita! —

Dieu, teis güdizi ais sever!

Sto gnir Tusan squintà?

Sun quai Rusc' e Prevost chi claman vendetta?

Bler sang ha là culà, fidel ed innozaint.

Jenatsch (*sbraja*): El viva, il serpaint cha nus crajaivan schmaz-züchà.

Gabriel: El viva, e seis tössi ais töss-chantà dad ira e vendetta.

Nus vain semnà nosch sem, nus vain fallà la via!

Jenatsch: Zizagn' ha stendschantà la früa.

Nus eschan noschs zercluns.

Nus vain miss a la fuorcha ils pitschens e laschà schmütschar ils lumps.

Segner dà'm tü la sajett' in man

ch'eu vögl glivrar il güdizi da Tusan.

Gabriel: Frar, voust ün' arma plü ferma e bella co'l sonch evangeli?

Anna: Ti' orma sdarlossada ravasch' e sadai' in sa feivra e sbraja vendetta. — Tü voust cumbatter cun öli il fō, cun vent la strasora. Parduna scha l'amur at dà ün oter cussagl: — Spetta, spetta, il sulai va darcheu sü e't muossa la via our dal s-chür. Eu't vögl intant parderscher recreaziun e pos.

Jenatsch: Ta vusch ais il clam our d'ün muond tuot ester al nos. — Mo eu t'incleg e't dun la radschun. Meis corp e mia orma sun martriats da cumbats e strapatschs, e languischan davo qualche rinfrais-ch. Schi va mia char' e pardersch' a tuots duos cuffort.

Anna (*va oura*): Eu at vögl surleivgiar tia sort!

Terza scena

Gabriel (*contaimpla Jenatsch cun atenziun*): Görg, discuorra — tei taschair ais müt e sul e zoppainta qualche misteri.

Jenatsch: Il pled ais equivoc ed ingiana — taschair baderla da massa — be il fat ais nüd e sdegn la mascra. (*El as delibera da la chappa e sta qua sco guerrier.*)

Gabriel: Jenatsch, eu pretend sclerimaint! Che significha quai far? Nun est tü servaint da nos Bap e nos Segner? At ais seis simbol be mascra?

Jenatsch: Il destin m'ha clamà!

Gabriel: Tü sieuast al fos clam!

Jenatsch: La providenza m'ha dat la spada in man chi'd ais plü tagliainta co'l pled giò da chanzla.

Gabriel: Tei sang pulsescha il puls da nos temp. — Tü portast ün' arma terrestre.

Jenatsch: Ün' arma pussanta at di eu. L'ais buna da tschunker quai cha Dieu ha semnà — l'ais buna da stüder la vita ch'el ha impizzà, la vita chi sdegn' a seis nom.

Gabriel: Ami, tia tschantscha svaglia sgrischor e sculozz' in mi' orma. Tei spiert ais confus — tuorna, tuorna, eu at rov. Resta fidel a nossa mischiun.

Jenatsch: Massa tard!

Gabriel: Massa tard?

Jenatsch: Mia spada ais culurida da sang.

Gabriel: Tü hast defais tia vita!

Jenatsch (*sbraja*): e svindichà la mort da noss confrars — cul sang d'ün traditur.

Gabriel: Görg?

Jenatsch: In bsögn e privel vaglia be il fat. Pel fat vögl eu viver per cha'l pled dvainta vardà.

Gabriel: Tü hast mordrià!

Jenatsch: La sort m'ha clamà ch'eu delibera ma patria dal plü grand aschaschin e maina nos pövel a seis nöbel destin. — Pompejus Planta, perfida canaglia, a fin ais ta trais-cha turp-chusa!

Gabriel: Mi' orma s'inschnuischa. Sgrischur stendschainta meis pensar.

Jenatsch: La sort m'ha clamà, il bsögn ha dictà che ch'ais dret e güstia. Eu sun be truader.

Gabriel: Nos pövel ais liber e nu douvra manader. Per dret e güstia sun qua sias ledschas e'l güdisch s'elegia el svessa.

Jenatsch: O riva teis ögls. Spalanca tias uraglias! La realtä discuorra plü cler.

Gabriel: Real ais be il pled da nos Segner.

Jenatsch: Plü chafuol adüna aint il trabügl da la disgrazcha crouda nos pövel. Las ienas ösneschan fingià la praj' abundanta e's struozchan intuorn intant cha nos pövel as s-charp' ed as sdrappa svessa in tocs in si' orbantüm. Il prüm cuolp ais reuschi. Davant porta sta l'inimi, e dadaint l'aspettan tradituors. La sort m'ha clamà per ch'eu salva meis pövel.

Gabriel: Our da mincha s-chürdüm main' üna glüm. Nos pövel svessa sarà bun da's salvar.

Jenatsch: Ün pass inavant e duos inavo erra la scossa. I manca il paster.

Gabriel: Nos pövel cugnuoscha be ün pastur, e quel nun ais da quaist muond. Ma quel ans main' in libertà e güstia e'ns preserva da tuotta tirannia. Jenatsch, tü spranza dal pövel ingio via?

Quarta scena

(Sün via batt' ün tambur.)

Anna (*sün üsch*): Anguoscha!

Gabriel: Che significha quaist?

Jenatsch: Il clam da guerra!

Anna: Preserv' il Segner! I vain inchün.

*Tschinchavla scena**(Guler aintra abattü e schnervà.)*

Guler: Sü amis, l'inimi ha ruot aint!

Anna: O disgrazcha, disfurtüna!

Jenatsch: La Vuclin' ais persa?

Guler: Pers ais la Vuclina e pers amo bler daplü.
 Noss' armada as sparpaglia in früda.
 Invan ais il clam dad agüd.
 Sü da Punt Martina Baldirun cun sa marmaglia
 innatscha l'Engiadina.
 Nan da la Bergiaglia s'avicin' il Spagnöl.
 Il Partens ais fingià pers. Desperaziun ed anguoscha.
 regnan dapertuot.
 In tschendra croudán noss bels cumüns.
 Nos pövel croud' in sclavitüd.

Gabriel: Spendrader, spendra'ns!

Anna: Segner, salva'ns tü!

Jenatsch: Providenza divina, eu od teis clam!
 Prorumpa lavina, s-chadaina orcan.
 Meis man ais il spelm chi rumpa l'orizi.
 Al cumbat amis, inavant.
 Dieu dà la forza d'accumplir seis cumand.

Guler: La sort s'accumplischa per nus e nos pajais.
 Invan ais tuotta resistenza! —
 Be üna vi' ans po amo salvar our da las
 grifflas d'aglia,
 e quell' as nomna — e m i g r a r !

Anna (*crida*): O trista düra sort!

Tenda.

TERZ ACT

(*Plazza da San Martin a Cuaira.*)

Prüma scena

Mas-chalch (*tambur*): A l'undraivla populaziun da nossa cità vain quattras comunicà il seguaint uorden:

A partir dal di d'hoz han las victimas da quaista terribla pestilenza chi devoresch' e dacipescha nos pövel da gnir sepulidas in plaina quietezza, o la daman sül far di, o la saira sül far not.

In nom dal cussagl da cità,

il parsura: *J. Maier*

Veglietta: He mas-chalch, he!

Mas-chalch: Pussibel? — viva qua amo inchün o sun quai ils morts chi's palaintan?

Veglietta: Misericordia bun hom, misericordia!

Mas-chalch: Üna veglietta — la mort t'ill' ha invlidada!

Veglietta: O, hajat cumpaschiun cun tanta misiergia.

Mas-chalch: Povra duonnetta! Co as poss eu güdar?

Veglietta: Tschinch dis fingià vagl eu sper la bara da mi' unica figlia. —

Mas-chalch: Tschinch dis dschaivat. —

Veglietta: Ed invan spet eu sün agüd!

Mas-chalch: Ils morts nu douvran plü nos sustegn!

Veglietta: Be plü l'ultim servezzan! L'ultim viadi sün quai muond da misiergia.

Mas-chalch: Per Dieu, eu s'incleg, davo tants dis aise ura da la metter suot terra!

Veglietta: Che dess eu far, üna povra veglietta sulischma sulletta?

Mas-chalch: Eu clam il vaschin!

Veglietta: Clama ils vivs, ils morts pür lascha cun pos!

Mas-chalch: Eir tut cumgià? — Terribel. — Schi co ais la fanestra averta?

Veglietta: Ladramainta ha ruot aint quaista not!

Mas-chalch: La solit' istorgia!

Veglietta: Eu lasch adün' arder la glüm per scurrantar la bagascha.

Mas-chalch: Ebain, la guardgia tramettarà quatter homens per sepulir vossa figlia. — In man da Dieu per intant!

Veglietta: Il Segner as paja! (*Svanischa.*)

Seguonda scena

(Mas-chalch batta darcheu il tambur.)

Mas-chalch: «Siand cha plüs sudats da la guarnischun austriaca gnittan molestats ed insultats da tscherts sugets dubius chi fan adöver da la s-chürdüm per cumprometter e s-chandalisar il sonch uorden, vain dispuonü:

A partir da las uras 9.30 la saira fin las 5 la daman nu das-cha ingün' orma as muossar sün via sainza permiss.
Cunter renitents vain fat adöver da l'arma.

Per la guarnischun austriaca:

Baldirun.

(Üna porta as riva ed ün vegliet cuc' oura.)

Vegl: Bst! mas-chalch, bst!

Mas-chalch: — chi'm clama darcheu?

Vegl: Frar, güda'm, eu sun desparà!

Mas-chalch: Ais inchün amalà?

Vegl: Meis figl, meis dalet, cumbatta cun la mort!

Mas-chalch: O düra sort!

Vegl: Eu at rov, clama'm ün meidi, ch'el am salva ma spranza!

Mas-chalch: Eu farà meis pussibel!

Vegl: Il Segner as paja! (*Svanischa.*)

(*I's oda a s'avicinar üna grupp da sudats in prescha.*)

Terza scena

Mas-chalch: Giò dal pass üna squadr' austriaca. — Che m'importa, eu fetsch meis dovair!

(*I cumpara üna grupp da guerriers grischuns.*)

Mas-chalch: Hallo, amis, che novitats? (*La grupp da sudats as ferma.*)

Prüm guerrier: Est tü il mas-chalch? schi lascha strasunar ils sains!

Seguond guerrier: Ün di plü glorius mai plü nun han quels salüdà.

Mas-chalch: Quintai, che aise capità?

Prüm guerrier: Ils dal Partens s'han sollevats la not passada.
Cun forz' e valorusità han els s-chatschà a
Baldirun cun tuot seis cuf
e deliberà nos pövel dal plü terribel giuf.

Mas-chalch: O granda novità!

Seguond guerrier: Jenatsch, l'eroe da la libertà ais in pajais! Seis pled inflamm' ils noss, seis fat ans ais exaimpel!

Terz guerrier: Eir Guler, Gabriel e'ls oters emigrants sun turnats in patria. Curaschi e spranza regnan dapertuot. Tscha, (*sains sunan*) cuorra, ils sains sunan fingià ed annunzchan vendschur. (*i's oda a sunar da dalöntschi ils sains.*)

(*Ils guerriers s'allontaneschan in prescha.*)

Mas-chalch: Tascha — La Regula suna fingià. Co ch'ella clingia dad ot. — Qua nu das-cha taschair San Martin! (*Cuorra in prescha vers il clucher da San Martin, lura strasunan ils sains.*)

(*Da tuot las varts vegnan nanpro homens e duonnas, chi be buonder, chi tmüch, chi be entusiassem.*)

Quarta scena

Prüm hom: Che esa?

Seguond hom: Che esa capità?

Terz hom: Perche sunan ils sains dapertuot?

Prüma duonna: O Segner char, che ma ha quai da significhar?

Seguonda duonna: L'intera cità ais oura sün via!

Quart hom: Ün simil travasch nun ha eu mai vis!

Prüm hom: Ils Austriacs han bandunà la cità.

Quint hom: Baldirun ha capitulà!

Seguond hom: Davant chi?

Quint hom: Davant l'inimi!

Terz hom: E quel ais — ?

Quint hom: Nu t'ais que palais? —

Terz hom: Co dess eu savoir?

Quart hom: Schi quinta dimena!

Quint hom: Noss frars dal Partens s'han revoltats. L'inimi ais in fùgia!

Seguond hom: Tü quintast manzögnas!

Terz hom: Tü'ns tegnast per nars!

(*Ün pêr guerriers arrivan, sbragind victorgia! victorgia!*)

Quart hom (*Vers ils guerriers*): Che nouv' ans portais?

Prüm guerrier: Liber ais nos char pajais!

Seguond hom: O frars, che allegria!

Seguond guerrier: Libers da tuotta tirannia!

Terz guerrier: Nossas truppas perseguiteschan l'inimi!
L'Engiadina aspetta nos agüd!

Prüm guerrier: E'ls Spagnöls in Vuclina nos salüd!

Terz guerrier: Al cunfin stan truppas francesas, prontas per
ans dar lur sustegn. Be amo ün segn, e'l duca Rohan cun sia
stupend' armada as rechatt' in nos pajais.

*(Id arrivan üna nouva grupp da guerriers e pövel, tanter quels
Jenatsch, Guler e Gabriel. Clams d'algrezch' e victorgia, tanter-
aint: Viva Jenatsch, viva Jenatsch!)*

Quinta scena

Jenatsch (*vers Guler*): Sar colonel, ils trais cheus sun stats
baincussgliats da tscherner a vus sco cumandant da las trup-
pas grischunas. Meis cumplimaint!

Guler: Eu s'ingrazch! La respunsabilità paisa daplü co l'onur.
La lezcha ais greiva. Però la sgürezza d'avair ün Jenatsch sco
sustegn am quieta!

Jenatsch: Ami, eu as rov, laschai las lusingias!

Guler: Que ais be'l lod merità. Eir a vus han ils trais cheus
onurà cun ün' ota mischiun. Schi, miss la sort da la patria in
vos man. Sco ambaschadur pro'l rai da la Frantscha avais vus
preparà la victorgia. *(I s'oda: viva Jenatsch!)* Dal rest, que
para cha vus sajat il predilet da nos pövel. Udi!

*(Jenatsch fa segn da salüd invers il pövel, e's schluntana dals oters.
Il pövel giubilescha.)*

Sesavla scena

Guler: Eu nun incleg plü quaista gliעד. Uschè retschaivan su-
dits ün monarch.

Gabriel: Els sun aivers d'algrezcha.

Guler: L'algrezcha t'ils ha orbantats.

G a b r i e l : Eu t'incleg — orbantats! — Noss impissamaints s'inscuntran. — Eu t'incleg. O temp disgrazchà, il bön ed il mal as tendschan il man.

G u l e r : Manader — Surmanader, spendrader e traditur, ün corp ed ün' orma.

G a b r i e l : Nos pövel voul libertà! Guai als profets da la pussanza!

G u l e r : La Frantscha traficha cun el sco sch'el svesa füss la regenza, e'ls trais cheus nu ris-chan plü pass sainza l'avair consultà. Che fin sto quai tour?

G a b r i e l : Nus vulain star a l'erta e far nos dovair. Il destin svesa rumparà la bachelta sur quels chi sun sclavs da lur passchiuns ambiziusas.

G u l e r : Nun ais que güst' il destin chi'ns lascha cugnuoscher il privel? Respunsabilità ans oblaja.

G a b r i e l : Stain nus a l'erta.

G u l e r : Stain dubel a l'erta, perche il gö ais cumplichà e privlus. Jenatsch e Richelieu, duos zavagliunzs tiran las chartas.

G a b r i e l : Il duca Rohan cundüa las truppas francesas. Seis nom m'ais il meglider garant.

G u l e r : Ün nom sainza macla, que ais sgür, mo la pussanza nu giascha in seis man. Il cardinal voul deliberar nossa patria ed ans render la Vuclina, va bain, ma che recumpensa dumanda el da nus? Che concessiun t'il han stuvü far ils noss?

G a b r i e l : Id ais qua ün chi sa dar sclerimaint. (*Mussand vers Jenatsch*): Ch'el discuorra.

Setavla scena

(Id arrivan ün pèr Engiadinais.)

Prüm guerrier: Signur Jenatsch!

Jenatsch: Chi m'ha clamà?

Prüm guerrier: L'Engiadina, tia val paterna!

Seguond guerrier: Sco'l vent s'ha derasada la nouva da teis retourn. Cun tai ais tuornada la spranza.

Jenatsch: Sajat salüdat vus chars Engiadinai! Che nouv' am portais?

Prüm guerrier: Quia strasunan fingià dapertuot ils sains chi annunzchan libertà e victorgia. Mo quaint pro nus regnan amo desperaziun e misiergia. Noss cumüns devastats, nos pövel violà, la cretta supressa. —

Seguond guerrier: Agüd, agüd, clama l'Engiadina, dà'ns teis agüd.

Jenatsch: Nossas truppas s'han fingià instradadas vers il süd. L'ura da vossa deliberaziun s'avicina.

Ottavla scena

Gabriel: Bler aspetta nos pövel da tai Jenatsch, el metta sa spranza sün tai, tü vezzast! Possa Dieu at dar la forza da restar adüna seis fidel serviaint.

Jenatsch: Il böt da ma vit' ais il bön da ma patria.

Gabriel: Cur' arrivan ils frances?

Jenatsch: D'ün momaint a tschel ans po surprendre la nouva allegraivla.

Gabriel: Truppas estras bandunan nos pajais — otras han d'arrivar. Ami, eu nu poss suogliar, tscherts scrupels e dubis m'inquietan.

Jenatsch: T'ils scurrainta, els sun vans. Il Frances vain sco ami. Sainza seis sustegn füssan noss sforzs per inguotta. Que s'inclegia, a l'istess temp defend' el seis agens interess. — Noss pass da muntagna in man da Habsburg sun per la Frantscha ün grand privel.

Gabriel: Perinlet — mo am permetta ch'eu dumanda: ais il cardinal dispost da'ns render tuot il nos sainza far cundiziuns? Am sast tü da dar sclerimaint?

Jenatsch: Libertà pel momaint! Tuot oter as dà! Nos böt ais la pasch dadaint e dadour nossas portas!

Gabriel: La vardà sta plü ot co la pasch. Eu vögl üna resposta plü clera! Co vain scholta la dumanda confessiunala in Vuclina — in Engiadina?

Jenatsch: In möd sco cha'l bain da nos stadi dumanda!

Gabriel: Jenatsch, nu'm sguinchir!

Jenatsch: Id ais bod ura da s'unir e far fin a tuotta lita interna. Nos pövel ha sanguinà per inguotta tants ans e vould uossa la pasch.

Gabriel: Görg, eu nu t'incleg?

Nouvavla scena

(Duos guerriers as ferman davant Jenatsch.)

Guerrier: Signur Jenatsch, in nom dals cheus da nossas sonchas Trais lias at port eu la nouva seguainta: Hoz davomezdi a l'üna sun las truppas francesas passadas sur il cunfin e's rechattan in marcha vers Cuaira. Ils trais cheus spettan a vus plü bod pussibel.

Jenatsch: Tü'm portast bunas novas, eu t'ingrazch! *Vers Guler e Gabriel*): Amis, tuot ais in movimaint, nus fain istorgia, sü, inavant!

Gabriel *(as metta in via a Jenatsch)*: Görg, tü m'est debit üna resposta!

Jenatsch: Voust tü gnir sazi da plets, schi spetta, hoz aise temp be pel fat. *(Va oura. I s'oda a clamar: Viva la Frantscha! Viva Jenatsch! etc. etc.)*

Deschavla scena

Guler: La chosa madüra. Quai cha noss dubis nu das-chaivan flippir ais hoz dvantà realtà. O pövel grischun, riva teis ögls e fa atenziun: Teis Salvader vain a't tradir!

Gabriel: Eu n'ha spranz' e fiduzch' in meis pövel!

Guler: O Gabriel, tia quietezza m'ais ün misteri. Voust esser ün orb tanter orbs? Uossa ais l'ura dad agir.

Gabriel: Nus t'il vulain admonir! — Ma possa Dieu t'il dar il bun spiert e la forza, el ais nos ami!

Guler: Fintant cha quai t'il cunvain, bainbod t'il saran nus tuots duos in peis ed alura — Jenatsch nu cugnuoscha resguards.

— In vardà, hoz at poss eu tradir, ami nu m'ais el mai stat. Nus avain vivü in sia sumbriva — il sulai ans ha'l ivolà. Nus avain servi a si' ambiziun, nus avain nudri e trat sü il tiran.

Gabriel: Teis plets cundannan a tai ed a mai insembel cun el. Schi, nus avain dozà a Tusan la bandera da partischan plü ot co quella cumöna, eir nus vain bandunà insembel cun el il dret per ans sgürar la victorgia.

Però tuot quai cha nus avain fat sainza Dieu ais stat malfat e'ns ha portà be misiergia. Perque nu vulain nus büttar il prüm crap sün nos frar, nus t'il vulain be salvar.

Guler: T'il salvar? — Jenatsch riarà! — Taidla'm, che chi avess da dvantar, il pövel starà davo nus!

Gabriel: Guler, nun ans laschar sorprender da fossas paschiuns. Il suveran svesa trarà la sentenza.

Tenda.

QUART ACT

(In chasa da Jenatsch.)

Prüma scena

Jenatsch: Anna, nu sast plü rier ed esser cuntainta. Eu at rov, hajast güdizi, m'inclegia: eu nu poss plü tuornar. Il böt m'ais massa dastrusch. Eu sieu a la vusch dal destin chi am clama ed am maina insü.

Anna: A tia conscienza nu taidlast plü?

Jenatsch: Quel chi s-chaffischa nu po esser lià.

Anna: Neir vi da sa cretta?

Jenatsch: Eu at rov, at quieta. In meis intern nüglia nu s'ha müdà. Tuot ais be finta, però tuot ha seis sen e sa mera.

Anna: Schi'm declera!

Jenatsch: Rebelliun e guerra devastan nos pajais, nos pövel viv' in discrepanza e sainz' ingüna spranza guard' el in l'avegnir. Ils oters as profitan. I da be üna via chi t'il po salvar — i dà be ün manader chi t'il sa manar!

Anna: Ün displaschair am stoust però spargnar, tia cretta nu das-chast bandunar!

Jenatsch: Eu sun converti. Mo eu at di e stradi: Tuot ais be finta. — Il muond voul esser ingiannà per ch'el at curuna.

Anna: Schi cha'l Segner at parduna.

Jenatsch: Aint ils mans dals pussants ais nossa patria ün giovaret ch'els stiran in via, stiran innan e's sdrappan our d'man, intant cha'l pövel languescha. Eu vögl far üna fin a quaist gö. Perque tscherch eu cun astuzcha da guadagnar lur fidanza per pudair tant plü sgür gnir a bröch. — Il predichant t'ils eira in via! — Our'd peis cun quaist impedimaint! Il papist nu'ls darà plü turmaint!

Anna: Ti' orma, ti' onur, tuot voust sacrificar? Il pövel svesa detestarà teis far.

Jenatsch: La scossa nun inclegia adüna il pastur. Obedientscha ais sa virtüd! — In lita e cumbat n'ha eu salvà la patria. La sort dal pövel giascha in meis man. Dess eu guinchir al clam? Her, hoz ed in etern, il debel obedesch' al ferm!
Pussanza porta la curuna.

Anna: O Görg, eu sa, zoppà davo quaists plets flammgescha l'arsantüm da ta paschiun, e milli furias at chatschan inavant incunter a la perdiziun.

Jenatsch: Il pövel svesa m'ha clamà.

Anna: Sco serviaint, na sco patrun. La voluntà dal pövel sta sur tai, però teis ögl nu vezza plü cunfin, teis cour ais sainza fai.

Jenatsch: O Anna, eu't rov, nu'm far impedimaints. Eu douvr teis sustegn.

Anna: Am voust tü inculpir perquai cha mi' amur surpassa l'ambiziun. Dess eu güdar a chavar ti' aigna fossa? O lascha'm esser quai ch'eu sun: Chüradra da ta vita!

Seguonda scena

Serviaint (*aintra*): Il colonel Joannes Guler!

Jenatsch: Ch'el aintra!

Anna: Eu vegn. L'amur ha discuorrü! Malsquidanz' e foscà pon uossa far il lur. (*Va oura.*)

Jenatsch (*Guler aintra*): Bainvgnü meis colonel!

Guler: Ami, eu as chat al dret momaint!

Jenatsch: Che novas am portais?

Guler: Pac bunas, eu tem cha nus sajan tradits e tiran la cuorta. Rohan ha tschüf vent da noss plans.

Jenatsch: L'istorgia m'ais cuntschainta. Ün serviaint da Serbelloni ha sbajaffà las secretezzas, ed ün stüdent engiadinais ha fat il potachül. Però la chosa ais reglada, il duca ais quiet.

Guler (*üna gazetta in man*): Qua, üna gazetta milanaisa ha publichà nossa cunvegna cun l'Austria.

Jenatsch: Fatal, tuot vain tradi! Noss preparativs ston gnir sforzats, nus lain surprendre l'inimi avant ch'el svessa ans surpranda. Intant tschercharan nus da quietar il duca t'il dand amo alch temp per accumplir seis dovairs.

Guler: E sch'el t'ils accumplischa?

Jenatsch: — schi aise massa tard!

Guler: 130 milla Livers ha'l surdat als trais cheus, il rest ha'l impromiss da pajar infra ün mais. El voul prevgnir a l'execuziun da noss plans.

Jenatsch: Lönch avuonda ans avain nus cuntantats cun bellas impromischiuns, lönch avuonda ans han els trattà da minchuns. Ils Frances ston our'd pajais! Habsburg accumplischa nossas pretaisas!

Guler: Nossas truppas sun prontas!

Jenatsch: I nun avaran plü lönch da spettar. Üna proclamaziun a nos pövel spliarà las banderas. Noss regimaints occuparan la fortezza dal Rain e'ls Frances saran in noss latschs.

Guler: Ed uossa permettai amo üna dumanda: Il regimaint Jenatsch as rechatta a Cuoir. Am pudais vus dir il perchè?

Jenatsch: La prudenza m'ha dictà quaistas masüras. A Cuoir, immnatscha grand privel.

Guler: Scha quaistas masüras sun güstas o na nu vulain nus discutir. Be üna chosa bramess eu da savair: in che nom vain qua disponü?

Jenatsch: In nom da nos pövel!

Guler: Eu dubitesch!

Jenatsch: Ils trais cheus svesa m'han surdat il cumand sur da las truppas grischunas.

Guler: Quaista nouv' am surprenda!

Jenatsch: Eu nu s'incleg!

Guler: Il pövel svesa s'inquieta. — Massa blera pussanza as ramass' in ün man!

Jenatsch: Il bön da la patri' am guida.

Terza scena

(Id aintra Gabriel.)

Gabriel: Sajat salüdat, stimats amis. Premur' e pisser m'han rivi l'üsch. S-chüsai mi' insolenza. Jenatsch, eu bram da discorrer cun tai!

Guler: Eu as lasch sulets. A revair al di da la libertà. *(Sorta.)*

Jenatsch: Eu stun cun buonder che chi't main' a Tavo.

Gabriel: Amur e veneraziun m'han adüna manats nan pro tai, hoz vegn eu cul cour contuorblà e plain d'amarezza.

Jenatsch: Scha tü vainst per agüd, schi sun eu qua teis ami sco adüna pront per at güdar. Vainst tü però cun plants e rimprovers, schi't rov eu: schanaia'm!

Gabriel: Jenatsch, teis bainvgnü nun ais quel d'ün ami.

Jenatsch: Grands evenimaints as preparan. Bainbod as clamarà il tambur al cumbat. Per brunclöz e bruntulöz ans resta pac temp.

Gabriel: Que ais ta noscha conscienzcha chi discuorra uschè e'm less avair jent our'd peis.

Jenatsch: Mia conscienza paisa davant Dieu e na davant vus. Eu't rov ami, fa plü cuort; bels discuors nu m'impuonan.

Gabriel: At regord' al passà! Vair amicizch' ans ha collià tras tuot las strasoras dal temp. Teis spiert valurus eira nossa superbgia, teis nom noss' onur. Ed uoss' ans dessast avair bandunà, schnejà nossa cretta? O Görg, riva teis ögls, tü est sorbantà!

Jenatsch: Sorbantats nomnais vus a quels chi chattan spendranza, vus povers bagliafs. Eu s'ha bandunats, guidà dal sonch spiert e nu tem il güdizi da Dieu, amo bler main pür il vos!

Gabriel: O Segner, chafuol ais crodà teis famagl e nos frar, t'il parduna. Görg eu't cugnuosch massa bain, tias intenziuns sun scuvridas, teis plets nu m'ingianan. Dess eu discuorrer plü cler? At perchüra, eu't rov! Nu't fidar sün tia pussanza. Eir Simson eira pussant e gnit vint, eir Goliat eira pussant e crodet! Görg, at perchüra! Imnatschas as fan udir; tuns e chala-vernas!

Jenatsch: Meis dis stan in man al Signur, perche tants pissers? O crajais forsa ch'eu saja gnü tmüch? Cun l'agüd da Dieu n'ha eu suvent mastri il muond ed il diavel, ed eu t'ils tgnarà adüna in frain, eir schi schloppan da la rabgia!

Gabriel: Dess eu discuorrer plü cler? Görg, teis plets nu m'ingianan! Davo tia masera zoppada cugnuosch eu ta propria fatscha. Creschü our dal sain da nos pövel ignorast tö hoz sias ledschas e dozast teis cheu surour a nos böt, imnatschand libertà e güstia. Il mantel papist s'affà per teis plans.

Jenatsch: Schanaja'm Gabriel, teis tössi ais deliri, lönch plü nu t'il cumport! Vais forsa vus salvà la patria cun vos etern predgiar? Vais vus ans dat güstia cun vos maglin ualgiar? Cun plets nu's po far ouvras, be'ls fats as po quintar.

Gabriel: Ils fats Jenatsch, culs fats at glorieschast? Ün oter t'ìls dess güdichar. Però sapchast meis char, sco ami sun eu gnü e't vögl avertir, per cha teis fats nu dvaintan malfats.
 T'inchüra Jenatsch!
 Il pövel at cundanna, e pür cha tü sapchast — ingüna dumanda:
 Il pövel cumanda!

Tenda.

QUINT ACT

(Sün plazza da San Martin a Cuaira, temp da carneval, a dret ustaria. Mascras aintran e vegnan oura, musica da bal, pövel.)

Priüma scena

Quart guerrier: Ebain tadlai, la daman a las quatter ha battü il tambur. Ün' ura plü tard marchaivan fingià noss regiments giò vers la fortezza dal Rain, ouravant ils noss cun Jenatsch. Che cuolp, che surpraisa! Ils Frances füttan aint in la trapla. Eu sun svessa stat pro cur cha Jenatsch ha arrestà a Rohan, lur conductur.

Seguond guerrier: Quintan's, che ha dit il bun duca?

Quart guerrier: L'ais stat sco crodà giò da tschêl! Lönch ha'l guardà tais aint il vöd sainza far pled, sco scha nus füssan be ajer, alura, guardand sü vers Jenatsch cun ün surrir plain durlur: «Pover pövel grischun, tü hast pati e soffri avuonda, eu nu vögl esser in peis a tia furtüna», ha'l dit e suottascrit la pergamina da capitulaziun.

Prüm guerrier: Tü nöbla persuna!

Seguond guerrier: Qua as vezza ch'el managiaiva be bain cul Grischun!

Terz guerrier: El schi, ma na il rai da la Frantscha cun seis intriguants. La sort da nos pövel dess star in noss mans.

Prüm guerrier: In vardà, il bun duca am displascha.

Quart guerrier: L'ha stuvü gnir sacrifichà — Jenatsch nun ha cuolpa, la patria t'il sta plü ot sco l'ami.

Seguond guerrier: Nus tuots bramain libertà e güstia. Ma chi sa che cha la sort s'inspia uossa cha'l Frances ais our d'pajais?

Quart guerrier: Che lain nus hoz star qua a far chalenders, hoz cha la Frantscha ha capitulà davant nus. Na meis chars, quai nu'm vain adimmaint. Nus vulain festagiar la victorgia!

Seguond guerrier: Eir eu sun stuffi da star qua in quaistas fradaglias!

Terz guerrier: Tü est nar sco'n zappun, giain aint pro Fausch a baiver ün liter dal bun. (*Muossa vers l'ustaria.*)

Quart guerrier: Giain aint a'ns s-chaldar —

Seguond guerrier: ... e baiver curaschi.

Prüm guerrier: Curaschi, perche? La guerr' ais glivrada, nus bavain la palorma.

Seguond guerrier: Per dir la vardà, quaist festagöz nun am plascha.

Terz guerrier: Nu far il filister, id ais carnaval.

Seguond guerrier: L'avegnir am fa pisser — hoz in daman ais cupichà il clucher da San Luzi, il gial da San Martin eira sün via, e la bandera da la chasa cumünala staiva in costas sün la pensa dal tet. — Üna simla strasora nun ha Cuaira mai vis. Tals segns ingiavinan disgrazchas plü grandas.

Terz guerrier: Nardats, nus vain mastri il passà, l'avegnir nu'ns dess stramantar.

Prüm guerrier: Eu nu sun superstizius; ma tü poust crajer o laschar, qualchos' as prepara.

Seguond guerrier: Dapertuot tant pövel sün via, perche tant' agitaziun?

Quart guerrier: Ebain, la capitulaziun. At dast tü da buonder?

Seguond guerrier: Ed her in daman la baselgia stachida cur cha Gabriel ha predgià. Seis plets strasunaivan cun ardur, e gnanca a trar il flà nu's udiva cour in la raspada cur ch'el cun vusch solenna preleget il text da Mathäa: «Lura ün dals dudesch, dit Judas Ischariot get via pro'ls sacerdots —»

Terz guerrier: Perche güsta quaist text? A chi managiaiv' el cun quai?

Prüm guerrier (*cun astuzcha*): Ha ün dals noss forsa tradi sia fai o vendü seis megl der ami?

Quart guerrier: Scha tü sast qualchosa schi di!

Seguond guerrier: Vais vus udi che chi vain tuot scuttà? Savais perche cha tuot ais agità? Ün grand privel imnatscha.

Quart guerrier: A chi?

Seguond guerrier: A nus tuots!

Terz guerrier: E que füss?

Quart guerrier: Inavant!

Seguond guerrier: Schi tadlai damaja: Vus eschat aint il regimaint da Jenatsch?

Quart guerrier: S'inclegia, perche?

Prüm guerrier: Stübg' ün pa — che fais vus a Cuaira?

Terz guerrier: Eu m'impais, nos dovoir!

Prüm guerrier: E quel ais?

Quart guerrier: Proteger nos pajais!

Prüm guerrier: Davant chi?

Terz guerrier: Ami, tü'ns fast tuot confus cun tantas dumandas. Declera'ns che cha tü managiast!

Prüm guerrier: Ebain, vos regimaint ais destinà sco pizza-mort a nossa libertà. — Vus fabbrichais il trun ad ün tiran!

Quart guerrier: Be plan, tü offendast noss' onur!

Terz guerrier: Tü insultast nos manader!

Quart guerrier: Jenatsch ans ha salvats!

Seguond guerrier: Jenatsch vain a'ns tradir!

Terz guerrier: Nus füssan surmanats?

Prüm guerrier: Eu di e tuorn a dir, Jenatsch vain dictatur!

Seguond guerrier: Cuoira ais in seis mans, ils trais cheus sun hoz seis sclavs, la Spagna t'il sustegna!

Terz guerrier: Cha'l Segner ans mantegna a nus e nossa libertà!

Quart guerrier: Ais que pussibel, nus füssan ingianats?

Terz guerrier: Infamitats d'ün' orma infernala, nos pövel as dostarà!

Seguond guerrier: Giain e tadlain che ch'oters dischan.

(Id aintran in l'ustaria da Fausch.)

Seguonda scena

(Guler e Gabriel.)

Guler: Savair spettar ais bel e bun, agir al dret momaint ais meglider. — Ami, sün che vulestast tü spettar? Il privel ais ardaint, nossa sort as decida in las prossmas uras. — Tuot dependa be da nus.

Gabriel: Da nus e da nos pövel!

Guler: Sün quel nu't poust laschar — in si' ignoranza as lasch' el surmanar.

Gabriel: Tü t'il cundannast? — e cumbattast a l'istess momaint per seis plü ot e prezius dun — ami, que ais cuntradiciun! Eu n'ha fidanza in meis pövel!

Guler: Ebain, sia voluntà ans muossa la via — nus cugnuoschain seis grand inimi. — Cun la s-chüsa da prevgnir a tuots privels ha Jenatsch occupà la cità. Üna proclamaziun a nos pövel sieuarà quaista saira o daman — ed alur' avarà'l las mastri-nas in man! Jenatsch ais pussant! — Habsburg t'il sustegna!

Gabriel: — e'ls noss t'il cundannan. — La voluntà d'ün pövel ais plü pussanta co'l man d'ün tiran.

Guler: Nossas truppas stan suot seis cumand!

Gabriel: Ellas han gürà fideltà a la patria!

Guler: — ed obediensch' a lur cumandant!

Gabriel: Be fintant ch'el defenda lur chosa. Ami, eu cugnuosch quaista glied, que sun homens! Els san obedir ingio chi fa bsögn, nun invlidan però mai ch'els sun svesse ils patruns.

Guler: La forza decida! Al cunfin stan truppas spagnölas. Gabriel, eu't supplich, nus stuvain prevgnir ad üna disgrazcha.

Gabriel: Eu nu t'incleg?

Guler: Tü nu m'inclegiast? Nu vezzast il privel! Eu at di: respunsabilità ans oblaja. Il momaint dad agir ais qua, id ais carnaval — guarda las mascras. Chi sa che ch'ellas zoppaintan. Quaistas grimassas nu tradischan il morder!

Gabriel: Sün ün misfat voust fabbrichar avegnir e furtüna?

Guler: Ün impedimaint sto our'd via. Dà'm teis consentimaint, e daman traran nus tuots plü leiv il flà.

Gabriel: Il pövel svesse' as dostarà! Jenatsch vain survigilà da seis agens sudats.

Guler: Qua vain el svesse! Guarda, üna mascra t'il ferma. Eu stögl discuorrer cun el. — Hoz o mai plü!

(As retiran.)

Terza scena

(Jenatsch, duos guerriers ed üna mascra.)

Mascra: Signur Jenatsch! — San Luzi ais crodà!

Jenatsch: Va bain, eu sa. *(Voul passar.)*

Mascra: Signur tadalai!

Jenatsch *(as ferma)*: Che m'insultast?

Mascra: San Luzi es crodà!

Jenatsch: Eu nu sun luord, toc nar!

Mascra: Nu sast che cha quai po significhar?

Jenatsch (*cun schnöss*): Am voust intemurir?

Mascra: Eu vögl be t'avertir. — La mort fa guetta sün tai.

(*Suot vusch*): T'inchüra da Guler! (*Svanischa.*)

Jenatsch: Spett' ün pa! — L'ais svanida.

Quarta scena

(*Guler e Jenatsch.*)

Guler: Signur Jenatsch, quai ais il plü glorius di davu Chavaina. Nus t'il vulain festagiar!

Jenatsch: Nun ans lascharain schorbantar da la glüm dal di d'hoz!

Guler: Pussibel, Jenatsch nun ais satisfat dal success, hoz cha las truppas dal grand Richelieu han capitulà davant el. Che urbajas giavüsch' el amo?

Jenatsch: Singulara capitulaziun. Il pövel applaudesch' a l'inimi.

Guler: Il pövel ha seis chaprizis, però ami, davent cun pissers e fastidis, id ais carnaval! In leida cumpagnia vulain nus festagiar l'eroe dal di! Jenatsch, ils colonels s'aspettan qua aint illa ustaria da Fausch.

(*Musica da bal.*)

Jenatsch: Meis megl ders salüds!

Guler: Vus nu das-chais mancar!

Jenatsch: Schi a revair aint pro Fausch!

Guler: Nus giain güst' insembel!

Quinta scena

(*Jenatsch e servitur.*)

Servitur: Signur Jenatsch!

Jenatsch (*Vers Guler*): Ün momaint sar colonel!

Guler: Eu vegn ed annunzch vos arriv! (*Aintra in ustaria.*)

Servitur: Signur Jenatsch!

Jenatsch: Tü est tuot our d'flà. Che novas am portast?

Servitur: O char signur, eu ingrazch a nos Segner ch'eu as chat güsta qua. Eu as port novas da grandischm' importanza.

Jenatsch: Di, discuorra!

Servitur: Signur Jenatsch, vossa vit' ais in privel, tuornai subit a chasa, ün cumplot ais scuvert. Eu vegn in incumbenza da vossa muglier chi trembla d'anguosch' e pisser. Tuornai, eu as supplich. Eir voss amis s'aspettan allà.

Jenatsch: Cura mâ nu füess statta ma vita in privel — di'm, ais que tuot?

Servitur: Na tuot, signur Jenatsch, ma'l principal. Eu as rov —

Jenatsch: In ün' ura sarà eu a chasa. Fa prescha.

Servitur: A l'üna davomezdi annunzchet üna patruglia a vos adjutant, d'avair dat ögl üna gruppa da mascras chi t'ils paraiva sten dubiusa. T'illas perseguitand da dalöntschi hajan els güst' amo vis sco ch'ellas sparittan aint in la chasa da Guler. Duos uras plü tard arrivet tuot our d'flà ün paur nan da Lonsch cun la nouva: Jenatsch ais in privel. Ils morders pajats e finats da la Frantscha e da seis agens amis s'han radunats her saira a Lonsch — tuots bain mascrats, per ch'in-gün nu'ls cugnuoscha hajan els bandunà a mezdi il cumün per s'instradar aint vers Cuaira.

Jenatsch: Las guardgias davant mia chasa dessan gnir radublidas. — Quel hom dess spettar fin ch'eu tuorn, eu stögl discuorrer cun el! — Hast amo alch?

Servitur: La squadra dals Engiadinais fa opposiziun a voss uordens! I discuorren da tradimaint ed innatschan da's solivar.

Jenatsch: Chi laschan metter ün pêr da quaists infams a la fuorcha, schi passaran las sguozchas als oters.

Dal rest, las truppas as dessan tgnair quietas ma prontas dal prüm fin a l'ultim sudà.

Servitur: Eu fetsch vos cumand.

(Jenatsch aintra in ustaria da Fausch. Musica da bal.)

Sesavla scena

(Mascras e Guler e Gabriel.)

Mascra (*clama aint dad üsch d'ustaria*): Signur Guler!

Guler (*vegn oura*): Ais tuot pront?

Mascra: Tuot!

Guler: Ils oters?

Mascra: Be quà!

Guler: Tuots armats?

Mascra (*muossand l'arma*): Qua!

Guler: Ebain, fat buna lavur! Eu svanisch! Curaschi! (*Las mascras aintan in ustaria.*)

Gabriel (*in prescha*): Guler, ingio ais Jenatsch?

Guler (*as fand our da la puolvra*): I m'han clamà, eu fetsch prescha!

Gabriel: Ingio ais Jenatsch? Guler, eu t'il stögl salvar, ingio ais el?

Guler (*passand*): Vè, salvain quai chi'd ais da salvar!

Gabriel: Ingio ais Jenatsch?

(I s'oda ün tun. La musica interrumpa dandettamaing.)

(I s'oda a sbragir.)

Gabriel: Massa tard!

(L'üsch as riva, mascras sortan in prescha e mütschan. Gabriel aintra.)

Ün servitur da Jenatsch sbraja: Morders, morders, aschaschins!

(Pövel s'approsmas da tuot las varts e s'avicina a l'ustaria.)

Prüma duonna: Che esa?

Prüm hom: Che esa capità?

Servitur: Jenatsch ais mordrià!

Seguonda duonna: O Segner, nun ans bandunar!

Seguond hom: O trista sort!

Servitur: Curri, tschüffai ils morders!

Prüm guerrier: Sunai ils sains da stuorn!

Servitur: Agüd, agüd!

(Gabriel sün üsch da l'ustaria):

Gabriel: Amis, confrars, as quietai!

Tadlai: Jenatsch ais mordrià.

Strupchà e sfigürà reposa seis cadaver aint il sang.

Quels chi t'il tmaivan pon uossa giubilar,

quels chi l'invilgiaivan, triumfar,

e seis amis t'il pon cumplandscher!

E nus meis chars, che disch noss' orm' a nus

davant la mort da quaist Grischun,

a nus chi t'il avain amà sco nos confrar,

ed onurà sco conductur, e cundannà sco traditur?

Noss' orma s'inschnuischa davant quaist mordrarettsch!

Nus detestain ils morders!

Però la bara ans unischa tuots al vut solen:

Vagliain sur nossa patria!

Chürain la libertà!

Cun Dieu vulain svesse esser patrums in nossa chà.

Tenda.

Fin

L'autur as reserva tuots drets!